

РОБОТА ШКОЛИ З ПЕДАГОГІЧНОЇ ПІДГОТОВКИ БАТЬКІВ ДО ПРОФЕСІЙНОГО САМОВИЗНАЧЕННЯ СТАРШОКЛАСНИКІВ

У статті, з погляду сучасної психолого-педагогічної науки, аналізується специфіка діяльності школи з педагогічної підготовки батьків до професійного самовизначення учнів-старшокласників, підтверджено роль цілеспрямованого виховного впливу на процес самовизначення старшокласника його найближчого оточення — сім'ї, батьків, увізрінюються питання змісту, форм і методів роботи школи з педагогічної підготовки батьків до професійного самовизначення учнів старших класів.

Ключові слова: робота школи з педагогічної підготовки батьків, професійне самовизначення старшокласників, зміст, форми і методи.

Школа в усі часи розвитку суспільства намагалась посилити свій вплив на сім'ю, аби з її допомогою реалізувати виховний та інтелектуальний потенціал учня. У школі завжди існувало розуміння, що родина за своїми виховними можливостями перевищує будь-який інший соціальний інститут, який неспроможний скласти їй конкуренцію ані у передачі соціальної інформації, ані у розвитку інтелектуальних та емоційних здібностей дитини. Цей чинник значно посилюється у зв'язку з тим, що загальноосвітня школа, надто профільна, стає все більш зацікавленою у долученні до виявлення професійних здібностей учнів їхніх батьків, у створенні системи роботи з педагогічної підготовки батьків до професійного самовизначення дітей-старшокласників. На цьому тлі в діяльності педагогічних колективів загальноосвітніх навчальних закладів відбуваються процеси, спрямовані на розширення і зміцнення педагогічної взаємодії з сім'ями учнів, перенесення центру діяльності на особистість дитини, на створення всіх необхідних умов для її особистісного і професійного самовизначення.

Сучасна школа має необхідні нормативно-правові та ідеологічні можливості для розвитку людського потенціалу країни засобами виховання і соціалізації. Законом України «Про освіту», Указом Президента України «Про національну стратегію розвитку освіти в Україні на період до 2021 року», Національною Програмою «Освіта (Україна XXI століття)», Національною Програмою виховання дітей та молоді визначені завдання, на які має спрямовуватись діяльність загальноосвітніх навчальних закладів, — духовно-моральний розвиток, виховання і якість підготовки учнів, здатних до творчої праці, професійного розвитку, мобільності та конкурентоспроможності на ринку праці; організаційно-методичного забезпечення педагогічної підготовки батьків як важливої ланки загального виховного процесу. Однак повноцінна реалізація цих завдань неможлива без розгортання роботи школи з сім'єю, активного залучення батьків

учнів до спільної діяльності з педагогічними колективами щодо забезпечення правильного і своєчасного вибору професії старшокласниками ще на шкільній лаві, їх відповідної педагогічної підготовки.

Проблемі професійного самовизначення присвячено чимало психолого-педагогічних досліджень. Теоретико-методологічні засади обґрунтовуються в працях К. Абульханової-Славської, І. Беха, Д. Закатнова, Є. Клімова, О. Мельника, М. Пряжникова, М. Тименка та інших. Методологічно визначальними стають положення, сформульовані І. Бехом про те, що кожна особистість формулює власну життєву програму більшої чи меншої цільової перспективи: від конкретно-ситуативної, що обмежується актуалізованими у певний час намірами, до орієнтовно-передбачуваної щодо можливих віддалених життєвих досягнень.

У суспільній свідомості справедливо побутує думка, що успіх виховання і навчання дитини безпосередньо залежить від соціального партнерства між школою і батьками. Проблема роботи школи з сім'єю є традиційною для сучасної педагогічної науки. За висновками вітчизняних учених (О. Добош, М. Євтух, М. Машовець, М. Стельмахович, В. Сухомлинський), педагогічна підготовка батьків є важливим соціокультурним феноменом і спирається у своєму розвитку на здобутки українського народно-педагогічного виховання дітей у родині. Науковцями (Т. Алексеєнко, А. Барило, О. Доукіна, К. Журба, Т. Кравченко, Л. Повалій, В. Постовий, О. Хромова) активно розглядаються мета і завдання батьківської освіти в школі, аналізуються зміст, засоби, форми і методи батьківського навчання, алгоритми інтеграції школи і родини, класного керівника і батьків учнів щодо їх загальної педагогізації; основні напрями, організація і планування цієї роботи тощо.

Загальновідомо, що центральне місце у системі вибору старшим школярем професійного шляху посідає родина (С. Вершинін, Ю. Козелецький). Звідси, у контексті нашого дослідження встановлено, що на рівні загальноосвітнього навчального закладу роботі з педагогічної підготовки батьків до професійного самовизначення старшокласників притаманний епізодичний, хаотичний, нецільовий характер (О. Чеснокова, В. Кравецький).

Важливо усвідомити, що за таких обставин цій роботі має бути притаманний системний характер, відтак (дотично до нашої проблеми), теоретичним та практичним аспектам обґрунтування системного підходу присвячені розвідки В. Афанасьєва, Л. Берталанфі, І. Іонової, Н. Сидорчука.

Надзвичайно важливою умовою вирішення проблеми роботи школи з педагогічної підготовки батьків до професійного самовизначення старшокласників є її побудова на основі рівноправної, суб'єкт-суб'єктної, міжособистісної, практико-орієнтованої взаємо-

дії, окремі аспекти якої висвітлені у працях І. Беха, О. Бондаровської, І. Зязюна, В. Кан-Калика, В. Маралова, О. Мудрика та інших.

Вивчення й аналіз психолого-педагогічної літератури і державних документів уможливили висновок щодо недостатніх соціально-економічних, психолого-педагогічних можливостей більшості сучасних родин старшокласників формувати в них готовність до вибору професії, допомагати у професійному самовизначенні. Одним із шляхів вирішення цієї проблеми є розроблення цілеспрямованої, якісної, дієвої системи роботи школи з педагогічної підготовки батьків до професійного самовизначення старшокласників.

Meta stammi — обґрунтування змісту, форм і методів роботи загальноосвітньої школи з педагогічної підготовки батьків до професійного самовизначення старшокласників.

У сучасній педагогічній науці педагогічна підготовка — це діяльність педагога, яка підкріплює батьків у ситуації виховної неспроможності і яка допомагає їм самим подолати її за рахунок власних індивідуальних здібностей, можливостей, здатностей, намагань і бажань. Розглядаємо педагогічну підготовку батьків у системі роботи загальноосвітньої школи як вид професійної діяльності педагогів, спрямований на надання батькам превентивного сприяння у запобіганні та подоланні труднощів у професійному самовизначенні дітей-старшокласників.

Подолати суперечності між суспільними потребами і запитамі сімей щодо професійного самовизначення старшокласників можна шляхом розгортання роботи школи зі спеціальної педагогічної підготовки батьків, яка має враховувати, з одного боку, схильності конкретного учня, можливості його родини, з іншого — тенденції розвитку сучасного суспільства, господарсько-економічної системи, які потребують професійно-мобільних працівників, здатних організувати і розвивати власну справу, спроможних витримувати конкурентну боротьбу за робоче місце, постійно прагнути до розвитку і підвищення своєї кваліфікації. Діяльність системи має спрямовуватись на таку педагогічну підготовку батьків, у результаті якої вони будуть здатні:

- виховувати у своїх дітей-старшокласників загальнолюдські цінності, загальнопрофесійні якості, розумні потреби;
- знайомити зі світом професій, правилами їх вибору;
- забезпечувати розвиток професійно важливих якостей особистості;
- формувати у старшокласників установку на власну активність і самопізнання як основу професійного самовизначення;
- забезпечити процес самопізнання та формування у старшого школяра образу «Я» як суб'єкта професійної діяльності;
- виробити у старшокласників вміння порівнювати образ «Я» з вимогами до обраної професії.

Вирішити ці завдання можна, лише створивши принципово нову систему роботи школи з підготовки батьків щодо професійного самовизначення старшокласників, яка б раціонально поєднувала зміст, форми і методи загальної педагогізації батьків зі специфічними організаційними заходами, оскільки тільки чітка, науково обґрунтована, логічно побудована система може забезпечити її високу ефективність. Аналіз сучасного стану роботи школи з педагогічної підготовки батьків щодо професійного самовизначення старшокласників, здійснений під час констатувального етапу дослідження, підтвердив актуальність та доцільність дослідження обраної теми. Попередні результати констатації разом із проведеним аналізом науково-методичної та психолого-педагогічної літератури дають змогу стверджувати, що завдання розроблення і теоретичного обґрунтування змісту, форм і методів системи роботи школи з педагогічної підготовки батьків щодо професійного самовизначення старшокласників є своєчасним і надзвичайно важливим.

На реалізацію цього напрямку дослідницької роботи був спрямований формувальний етап дослідження, мета якого полягала у розробленні та теоретичному обґрунтуванні змісту, форм і методів системи роботи школи з педагогічної підготовки батьків до професійного самовизначення старшокласників, за якої батьки мали б змогу підвищувати свій педагогічний потенціал стосовно проблеми професійного вибору власних дітей, а педагогічні працівники — свій теоретичний і методичний рівень, удосконалювати навчально-методичне забезпечення щодо роботи з батьківською громадськістю. Зміст роботи школи з педагогічної підготовки батьків до професійного самовизначення старшокласників визначався загальною метою, завданнями і принципами виховання старших школярів у сучасній профільній школі, особливостями впливу сімей різного типу на виховання дітей старшокласників, підвищеням виховної ролі батьків у професійному самовизначенні старшокласників. При цьому використовували результати, отримані Л. Гуцан, Д. Закатновим, О. Мельником, О. Моріним щодо розроблення особливостей і змісту професійного самовизначення учнівської молоді, відповідно їх адаптуючи до роботи з педагогічної підготовки батьків старшокласників.

Розробляючи методику формувального етапу дослідження, використовували наукові рекомендації, викладені у працях І. Бежа, О. Кононко, колективу авторів: О. Рудницької, А. Болгарського, Т. Свистельнікової.

Генеральними принципами було обрано принципи гуманізму і педагогічного оптимізму, об'єктивності та науковості; визначальними — принципи системності, систематичності і комплексності з тим, аби кожний наступний етап роботи становив собою логічне продов-

ження попереднього. Експериментальна робота на етапі формувальної частини дослідження передбачала:

- організацію роботи із загальної педагогізації батьків і підготовки їх до професійного самовизначення дітей-старшокласників;
- створення умов для фахової і методичної підготовки педагогічних працівників шляхом упровадження авторського семінару «Професійне самовизначення у старшому шкільному віці»;
- подальше ознайомлення педагогів зі змістом науково-методичного забезпечення: програмами, планами, тематиками виховних годин і батьківських зборів з визначеної проблематики;
- поетапне впровадження комплексу батьківських зборів, розробленого на допомогу класних керівникам для роботи з батьками учнів 9, 10, 11 класів щодо професійного самовизначення;
- організацію спільно із представниками шкільної адміністрації загальношкільних батьківських зборів вказаної тематики;
- проведення методичних заходів для різних категорій педагогічних працівників загальноосвітньої школи (завуча, учителів, класних керівників, шкільного психолога, бібліотекаря, медичного працівника, соціального педагога) з означеної проблеми;
- залучення батьківської громадськості до проведення заходів усіх видів, спрямованих на професійне самовизначення старшокласників.

Розвиток і впровадження системи роботи школи з педагогічної підготовки батьків до професійного самовизначення старшокласників стали можливими за певних умов, сформульованих на основі реалізації положень, розроблених у працях І. Беха, І. Зязюна, В. Кан-Калика, а саме: запровадження основних ідей особистісно орієнтованого підходу у взаємодії батьків і педагогів; удосконалення теоретичної та методичної підготовки вчителів до взаємодії з батьками учнів старших класів; застосування різноманітних форм і методів батьківсько-вчительської взаємодії. Покладена в основу формувального експерименту система роботи школи з педагогічної підготовки батьків до професійного самовизначення старшокласників зумовила потребу в зміні її сутнісної характеристики — взаємодії педагогів і батьків, яка, своєю чергою, потребувала відповідного вдосконалення її організації.

У науковій літературі визначено, що взаємодія людини з іншими людьми — це особливий тип зв'язку, відносин, який передбачає взаємний вплив сторін і зміни. Особа відокремлює своє «Я» від інших, щоб потім сполучати його з іншими «Я», але вже на більш високому якісному рівні. У результаті такого процесу особистість формуєть-

ся як суб'єкт, але не перестає при цьому бути об'єктом (Н. Лисак). Відтак, можна вести мову про специфічність роботи школи з педагогічної підготовки батьків щодо взаємодії педагогів і батьків, яка полягає в тому, що протиставлення суб'єкта знання (того, хто вчить) і суб'єкта пізнання (того, кого навчають), яке є природним і позитивним для дитячого віку, непридатне для періоду дорослості, коли людина виявляється особливо чутливою до оцінювання своїх можливостей, зокрема батьківсько-виховних.

У рамках нашого дослідження взаємодія вчителя і батьків зорієнтовувалась на побудову суб'єкт-суб'єктних відносин, що стає можливим за умови використання як методу педагогічної підготовки батьків діалогічного спілкування, заснованого на емоційній відкритості, довірі, прийнятті іншого як цінності у свій внутрішній світ.

Основними вимогами до реалізації такої взаємодії визначили: добровільність залучення до участі у процесі педагогічної підготовки обох учасників, усіх членів родини (за можливості); мотивацію участі батьків у спільних справах, яка б ґрунтувалась на турботі про всіх учнів класу, а не лише про свою дитину; поцінування вчителем всіх видів участі батьків у спільних справах.

Застосування взаємодії вчителя і батьків у практиці роботи загальноосвітньої школи означає, що підготовка батьків до надання допомоги дітям-старшокласникам у професійному самовизначенні спирається на їхню індивідуальну своєрідність як суб'єктів пізнання і різноманітних видів діяльності. Наголос слід ставити на батьківських психолого-педагогічних підтримці та супроводі професійного самовизначення старшокласників, оскільки вони передбачають взаємодію дітей і батьків, і тим самим розвивають суб'єктність старшокласника. Психолого-педагогічну підтримку і супровід, які, на нашу думку, стають результатом ефективної педагогічної підготовки батьків, ми розглядаємо як стратегії підготовки батьків до професійного самовизначення їхніх дітей-старшокласників.

З метою надання необхідної науково-практичної та методичної допомоги «тут», «зараз» і «на перспективу» батькам старшокласників використовували комплекс таких взаємопов'язаних і водночас самодостатніх психолого-педагогічних форм і методів, як лекція, бесіда, тренінг, практикум, обговорення педагогічних ситуацій, дискусія, мозковий штурм, батьківські збори визначеної проблематики тощо. Паралельно удосконалювалася теоретична та методична підготовка педагогів до роботи з педагогічної підготовки батьків шляхом спеціально організованих психолого-педагогічних семінарів, консультацій для класних керівників, шкільних психологів і вчителів-предметників тощо.

У загальноосвітньому навчальному закладі зміст, методи і форми роботи з педагогічної підготовки батьків до професійного само-

визначення старшокласників системно реалізують завуч з виховної роботи, шкільний психолог, учителі-предметники, класні керівники, бібліотекар, медпрацівник, які добре усвідомлюють, що саме від сім'ї багато в чому залежать формування життєвих настановлень і визначення типу майбутньої професійної діяльності школяра. Ця цілісна система складається з трьох етапів: підготовчого, основного, заключного.

Підготовчий етап спрямовується на з'ясування ставлення педагогічних працівників і батьків до профільного навчання старших школярів, раннього професійного самовизначення, роботи школи з педагогічної підготовки батьків. Основний етап спрямовується на прищеплення батькам старшокласників свідомого і відповідального ставлення до процесу професійного вибору дітьми, отримання ними профільної освіти як складової майбутнього навчання або трудової діяльності, усвідомленого навчання за обраним профілем. Заключний етап спрямовується на реалізацію конкретних форм і методів роботи педагогічного колективу школи з педагогічної підготовки батьків до професійного самовизначення старшокласників.

Що стосується таких категорій педагогічних працівників, як шкільний психолог, учителі-предметники, класні керівники, бібліотекар і медпрацівник, то їхня участь у системі роботи школи з педагогічної підготовки батьків вважається обов'язковою, конкретно визначеною на всіх трьох етапах.

Отже, створення системи роботи школи з педагогічної підготовки батьків щодо професійного самовизначення старшокласників — складна, багатогранна і надзвичайно важлива проблема, адже від того, наскільки повно та ефективно реалізуватимуться потенційні можливості навчального закладу з педагогізації батьків у сучасних умовах профільного навчання й подальшої професійної підготовки юнацтва, залежить рівень соціального та економічного життя українського суспільства.

Література

1. Бех І.Д. Життя особистості у ціннісних координатах / І.Д. Бех // Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді : зб. наук. праць. — Кіровоград : Імекс-ЛТД, 2010. — Вип. 14, кн. 1. — С. 3-12.
2. Головаха Е.И. Жизненная перспектива и профессиональное самоопределение молодежи / Е.И. Головаха. — К., 1988.
3. Климов Е.А. Психология профессионального самоопределения / Е.А. Климов. — М., 1996.
4. Осадчий І.Г. Виховна система основної загальноосвітньої школи / І.Г. Осадчий. — К., 1999.
5. Професійне самовизначення старшокласників : метод. посіб. / [Д.О. Закатнов, О.В. Мельник, О.В. Осипов та ін.] ; за ред. Д.О. Закатнова. — К. : Шкіл. світ, 2006. — 127 с. — Бібліогр. : с. 126-127.

6. Хромова О.Л. Батьківські збори : 10-11 класи / О.Л. Хромова. — К. : Шк. світ, 2012. — 112 с. — (Бібліотека «Шкільного світу»).
7. Хромова О.Л. Проблема педагогічної підготовки батьків щодо професійного самовизначення старшокласників / О.Л. Хромова // Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді : зб. наук. праць. — Вип. 15, кн. 2. — Кам'янець-Подільський : Видавець ПП Звелейко Д. Г., 2011. — С. 297-307.

В статті, з точки зрення сучасної психолого-педагогічної науки, аналізується специфіка діяльності школи по педагогічній підготовці батьків до професійного самоопределення учасників старшокласників, підтверджується роль цілеспрямованого виховального впливу на процес самоопределення старшокласника його найближчого оточення — сім'ї, батьків, розглядаються питання розробки змісту, форм і методів роботи школи по педагогічній підготовці батьків до професійного самоопределення учасників старших класів.

Ключові слова: *робота школи по педагогічній підготовці батьків, професійне самоопределення старшокласників, зміст, форми і методи.*

O. L. Khromova

School in Pedagogical Training of Parents to Professional Self-Determination of Senior Pupils

The Institute of Problems on Education of the National Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine (9 Berlynskooho Str., Kiev, Ukraine)

The specifics of teaching the staff of secondary schools on pedagogical training of parents of senior pupils to professional self-determination of senior pupils is considered in the article from the point of view of modern science. The purposeful educational influence on the process of self-determination of high school student on the part of his (her) immediate environment such as family and parents is confirmed. The content, forms and methods of work of educational establishment on pedagogical training of parents of senior pupils to professional self-determination of senior pupils are determined applying the method of generalization of the results of psychological and pedagogical research of national and foreign scientists, the results of an experiment (ascertaining and forming stages) and accumulated practical experience. The peculiarities of the impact of families of different types on the education of children and ever increasing educational role of parents in their professional self-determination are substantiated. Attention is focused on the implementation of the dialogical communication by teachers and parents during pedagogical training of parents as the main requirement to their co-operation, based on the subject-subject relations.

Keywords: *work of school on pedagogical training of parents; self-determination of senior pupils; content, forms and methods.*

References

1. Bekh, I. D. (2010). Zhyttia osobystosti u tsinnisnykh koordynatakh [Life of a Person in a Value Coordinate]. In *Teoretyko-metodychni problemy vykhovannia ditei ta uchnivskoi molodi*: Vol. 14 (1) (pp. 3-12). Kirovohrad: Tov. «Imeks-LTD».
2. Golovakha, E. I. (1988). *Zhiznennaia perspektiva i professionalnoe samoopredelenie molodezhi* [Life Prospect and Professional Self-Determination of the Youth]. Kyiv.
3. Klimov, E. A. (1996). *Psikhologia professionalnogo samoopredelenia* [Psychology of Professional Self-Determination]. Moscow.

4. Osadchyi, I. G. (1999). *Vykhovna systema osnovnoi zahalnoosvitnoi shkoly* [Educational System of Basic Secondary School]. Kyiv.
5. Zakatnov, D. O. (Ed.). (2006). *Profesiine samovyznachennia starshoklasnykiv* [Professional Self-Determination of High School Pupils]. Kyiv: Shkilnyi svit.
6. Khromova, O. L. (2012). *Batkiwski zbory: 10-11 klasy* [Parents' Meeting: 10-11 Grades]. Kyiv: Shkilnyi svit.
7. Khromova, O. L. (2011). Problema pedagogichnoyi pidgotovky batkiv schodo professyynogo samovyznachennya starshoklasnykiv [Problem of Pedagogical Readiness of Parents to Professional Self-Determination of High School Pupils]. In *Teoretyko-metodychni problemy vykhovannia ditei ta uchnivskoi molodi: Vol. 15 (1)* (pp. 297-307). Kamianets-Podilskyyi: Vydavets PP Zvoleiko D. H.